

СВЕТИ МАНАСТИР

ХИЛАНДАР

СРПСКА ЦАРСКА
ЛАВРА

Миле В. Пајић

РИЗНИЦА СРПСКЕ ДУХОВНОСТИ

Са благословом Његове Светости Патријарха српског
Господина Павла

објављује се едиција
РИЗНИЦА СРПСКЕ ДУХОВНОСТИ

књига прва
СВЕТИ МАНАСТИР ХИЛАНДАР
СРПСКА ЦАРСКА ЛАВРА

Садржај

ПРЕДГОВОР	15
ПРАВОСЛАВЉЕ И СРПСКИ ДУХОВНИ ИДЕНТИТЕТ	17
СВЕТА ГОРА АТОНСКА	23
Важни датуми у историји Свете Горе Атонске	24
Света Гора Атонска	27
МАНАСТИР ХИЛАНДАР НА СВЕТОЈ ГОРИ АТОНСКОЈ	51
Манастир Хиландар	54
Хиландарско благо	148
Хиландарска чуда	150
Хиландарски светитељи	153
УМЕСТО ЗАКЉУЧКА. Оријент	155

ПРАВОСЛАВЉЕ И СРПСКИ ДУХОВНИ ИДЕНТИТЕТ

Најдубљи су и наји́прајнији духовни и́прагови, и највреднији. Мерено чак и овоземаљским мерилима, и́о је и́ако. Духовне вреднос-и́и су и́прајне, надживљавају време и и́ролазнос-и́. Једно од основних исконских и́и-и́ања јес-и́е како вечно и бесконачно би-и́и жив. То је и́ежња или неуи́ољива жеђ за вечношћу, бесмр-и́ношћу и неи́ро-и́адљивошћу и главно је и́и-и́ање којим је заокуи́љено људско биће као и́аково. Најбољи, најсвеобухваи́нији одговор на и́а и́и-и́ања дао је Гос-и́од и С-и́ас наш Исус Хрис-и́ос, а и́о-и́врдили су Његови уче-ници и следбеници кроз сву ис-и́орију до данас. Поис-и́овећивање, иден-и́ификација са Гос-и́одом Хрис-и́ом најбољи је и́уи́и и начин да задобијемо вечнос-и́и и бесмр-и́нос-и́. Хришћани носе и́о име уи́раво и́о Хрис-и́у, јер су у Њега и́оверовали, Њиме живе и с-и́асавају се, за њих нема друго-и́ имена и́од Сунцем којим би се мо-и́ли с-и́аси-и́и (Св. а-и́ос-и́ол Павле). Пос-и́оји г-и́радиција или с-и́еи́еновање и међу хришћанима, нису сви ис-и́и. Најбољи хришћани су они који за себе, и́о-и́уи́и а-и́ос-и́ола Павла, мо-и́у да кажу, и не само да кажу, 'не живим више ја, него у мени (умес-и́о мене) живи Хрис-и́ос'. Свеколико ис-кус-и́во Цркве до сада и́оказује да је уи́раво монаш-и́иво израз нај-веће-и́ мо-и́уће-и́ с-и́еи́ена духовне ели-и́е и духовно-и́ и́лемс-и́ива без резерве и ос-и́аи́ка.

Новија бо-и́ословска ис-и́ипраживања духовнос-и́и и́оказују да мо-жемо г-и́овори-и́и о некој врс-и́и монашке цивилизације унуи́ар саме Цркве. Монаш-и́иво има уи́емељенос-и́и у самој суи́и-и́ини Хришћанс-и́ива и Хришћанс-и́иво се без њега, као сво-и́ ин-и́и-и́е-и́рално-и́ дела, не може ни замисли-и́и. Онај ко ос-и́ави све, добија све и добија мно-и́о више, и́о речима Гос-и́ода Хрис-и́а. Монаси добровољно одлучују да умру за свей-и́ далеко и́ре онога часа у коме ће смр-и́и једним одлучним и бес-и́ош-и́и-и́едним ударцем и́ресећи све ни-и́и које нас везују за свей-и́. Ои́уда су они и нека врс-и́а и́ророка вечне будућнос-и́и и бесмр-и́нос-и́и, јер још овде и сада, не само најављују, него и својим и́рисус-и́ивом и начином живо-и́а ои́рисуи́њују очекивање васкрсења мр-и́вих и живо-и́и будуће-и́ века. Они уливају наду и, и́ако сиро-машини, све обо-и́аћују својим сиромаш-и́ивом.

Српски духовни иденитет најдубље и најреалније показује српско православно монаштво. Код Срба, од почетка примања хришћанства (7, 8, 9. век), монаштво је увек било духовни барометар који је најверније показивао колико смо хришћански и духовно просвећени, колико смо у себи и око себе победили овај свет и његова искушења, колико смо стварно искрено пошлѝ за Христом. Има податак који говори да је код Срба у средњем веку на ђедесет домаћинстава био један монах. За то доба кажемо да је било доба духовног и државног напретика. Времена кризе су истовремено и времена кризе монаштва и обрнуто. Када су нам празни, или поупразни манастири, изражѝна је и народна душа.

Код нас је најбоља духовна оштина школа управо манастир Хиландар на Светој Гори. Слажемо се да српско Хришћанство не почиње од времена Светог Саве, али је сигурно да оно од њега иде чврстим кораком. Хиландарска духовна радионица од смртних чинила је бесмртне, огреховљене је духовно оживљавала и оздрављала и стварала од њих слободне житиље Царства Божијег. Ушемељивачи манастира Хиландара, Свети Сава и отац му Свети Симеон, најпре су себе саме ушемељили у Господу Христу, као чврстом и непоколебљивом камену. Све што се оштом најбоље догађало у Хиландару, било је само следовање њиховом добром и нествореном примеру и узору. Можемо само замислити каква би наша прошлост, садашњост и будућност изгледали без Хиландара и његових монаха, као најзрелијих духовних плодова тамо одгајаних и нама свима дарованих. Они су жива ходаћа Јеванђеља, практична филозофија Хришћанства (Блажени Августин), најбоља проповед без речи и убеђивања, најупечатљивији примери, најречијији сведоци, најпримеренија предакозија. Ни учење, ни наука, ни писменост сама по себи, већ рад на себи самом и победа над самом собом - највећа је могућа победа коју можемо задобити, не угрожавајући друге. Никаве заповести, закони, никакви савести, већ победа вером, надом, љубављу. Победа не другом и не победа над другим, већ увек победа вером која побеђује свет, грех, смрт, пролазност.

Хиландар је велики зато што вековима одгаја и чува он што је најскупије, не само на овом свету - обликује духовно људске душе: 'Шта вреди човеку да цели свет задобије, ако науди души својој' и 'Какав ће откућ човек дати за душу своју?' Хиландар сјаји скром-

ВАЖНИ ДАТУМИ У ИСТОРИЈИ СВЕТЕ ГОРЕ АТОНСКЕ

- година 820: први њуи се њомињу еремији (монаси-њусињаци) који живе на Аионском њолуосиру
- година 843: одржан Сабор на коме је усиосиављен кули икона и на коме су њосебно били засиуиљени аионски еремији
- година 859-863: први боравак Еимија Ново (Солунско) на Аионском њолуосиру
- година 883: византијски цар Василије I (867-886) царском њовељом ѡрокламује целовиоси заједнице аионских монаха и сиавља их ѡод своју зашииу
- година 908: први њуи се њомиње монах Андреја као ѡрои заједнице аионских монаха
- година 942-943: разраничење ѡеријорије на Аионском њолуосиру између византијско царсиа и монашке заједнице
- година 957: Свети Аианасије долази на Аионско њолуосиру
- година 964: Свети Аианасије оснива први манасиу на Аионском њолуосиру, Велику Лавру, који добија ѡоиууну самосиалноси и сиавља се ѡод царску зашииу
- година 972: доношење прво, свеоииеѣ ииика о уређењу монашко животиа на Аионском њолуосиру, ѡознаио као 'Траос' (јарац), назван ѡо јарећој кожи на којој је ѡисан. Овај најсиарији свеиоѣорски усиав ѡоииисао је византијски цар Јован Цимискије (969-976). Траос се чува у архиви Проиатиа у Кареји
- година 980: оснивање манасиуа Ивирон, неиио касније Ваиоиѣда (985), Есфиѣмена и Зоѣрафа

СВЕТА ГОРА АТОНСКА

Историја Свете Горе преплиће се са историјом Балканског полуострва. Од касних векова старог миленијума, па све до данашњих дана, Балкан је био поприште цивилизацијског сукоба моћних империја: од Египатског царства, преко старе Грчке, Римске империје и поновног пребацивања политичког тежишта на терен некадашње Хеладе, у град Бизантион на Босфору, око кога се, највише под утицајем грчких династичких борби, формира у неколико махова моћно Византијско (Ромејско) царство у распону од око једанаест векова и које пресудно утиче на токове политичких и цивилизацијских догађаја који су уследили. Освит двадесетог века означио је крај још двеју моћних империја: Турске царевине, а потом и Хабсбуршке монархије. Читав регион после тога улази у нови цивилизацијски и политички аранжман, чији смо учесници и ми данас...

Балканско полуострво и Света Гора, као његово духовно предворје, делили су исту судбину. Средњи период успона византијског царства, које је, са мањим династичким сукобима почетком 9. века, било у пуном замаху, разрешио је унутарњу кризу око организације и функционисања државе, формиравши ефикасну управу, сигурну војну организацију, моћну привреду и економско функционисање, базирано на изванредном географском и стратешком положају између истока и пробужене Европе, кроз трговину, као основном привредном снагом империје. Овај поновни узлет царства, који је уједно означио и скори крај велике иконоборачке кризе између римске и цариградске цркве око међусобне превласти и када су интереси подељени на источну и западну сферу утицаја сваке посебно, створио је политички оквир будућих векова: сваки део подељеног некадашњег римског царства настојао је да заузме пређашње империјалне позиције. Тако је једно време Византија држала део северне Африке и знатни део Апенинског полуострва (Картагински и Равенски егзархати), а са супротне стране, римска Света столица је, преко савезника у крсташким походима, једно време на простору Византијског царства, са освојеним Цариградом, формирала Латинско царство, када су и византијски цар и васељен-

...Скуйиїїина свейоџорских иџумана доноси 1924. џодине Кон-
сїиїїуционалну џовелу, засновану на хрисовулама визанїїїских
царева, ферманима їтурских суїїана и сиџилијума васељенских (ца-
риџрадских) їайїријараха, која је за 'вечийїа времена' їоїївредила ре-
дослед двадесейї свейоџорских манасїїира.

Члан 1: редослед манасїїира:

1. Велика Лавра	11. Каракал
2. Вайїоїед	12. Филоїїеј
3. Ивирон	13. Симоноїейїра
4. Хиландар	14. Свейїи Павле
5. Дионисијайї	15. Сїавроникиїа
6. Куїїлумуи	16. Ксенофонїї
7. Панїїокрайїор	17. Гриџоријайї
8. Ксиройїїам	18. Есфиџмен
9. Зоџраф	19. Русик (Панїїелејмон)
10. Дохијар	20. Консїамонийї

*Члан 2: само наведени манасїїири моџу їоседоваїи имовину
на Свейїој Гори.*

Члан 3: број манасїїира на Свейїој Гори се не може мењайи.

*(Извод из Консїиїїуционалне џовеле,
'Кроз Свейїу Гору и Хиландар',
издање манасїїира Хиландара, 1996.)*

Полуострво Халкидики са Светом Гором

МАНАСТИР ХИЛАНДАР

Како прићи нашем Хиландару, како је најбоље њега упознати и којим редом?

Одговор на ово питање није лак. Можда би требало, како рече наш велики књижевник, када је објашњавао како се његова књига најлакше може прочитати и схватити, на један од наведених начина: почети се може од почетка, али и од краја, може од средине напред, или унатраг. Може се читати прво лева, па десна страна, или обротно. Треба поћи путем који сваком највише одговара.

Тако је и са Хиландаром. Ма одакле кренули, ма који податак о њему сазнали, увек ћемо морати да се вратимо мало унатраг, или да кренемо још мало напред, да уђемо у ову црквицу, или онај подрум. Да потражимо натпис крај врата, дигнемо поглед ка фрескама под куполом, или станемо пред свету икону. Да прочитамо запис хроничара, или чујемо реч монаха - само тако ћемо велове пресветог Хиландара, који прете да постану велови нашег заборава, моћи постепено да разгрђемо и откривамо као родослов свог духовног порекла... Онај ко не разуме прошлост - у будућности нема шта да тражи, рекао је једном давно мудрац...Хиландар је наша судбина, наша историја и наше памћење. Знамо да памћење већине од нас не досеже далеко, поготову не тако дубоко.

И ова књига се може читати од почетка, али и са краја. Можда и од овог места, или како је свакоме лакше.

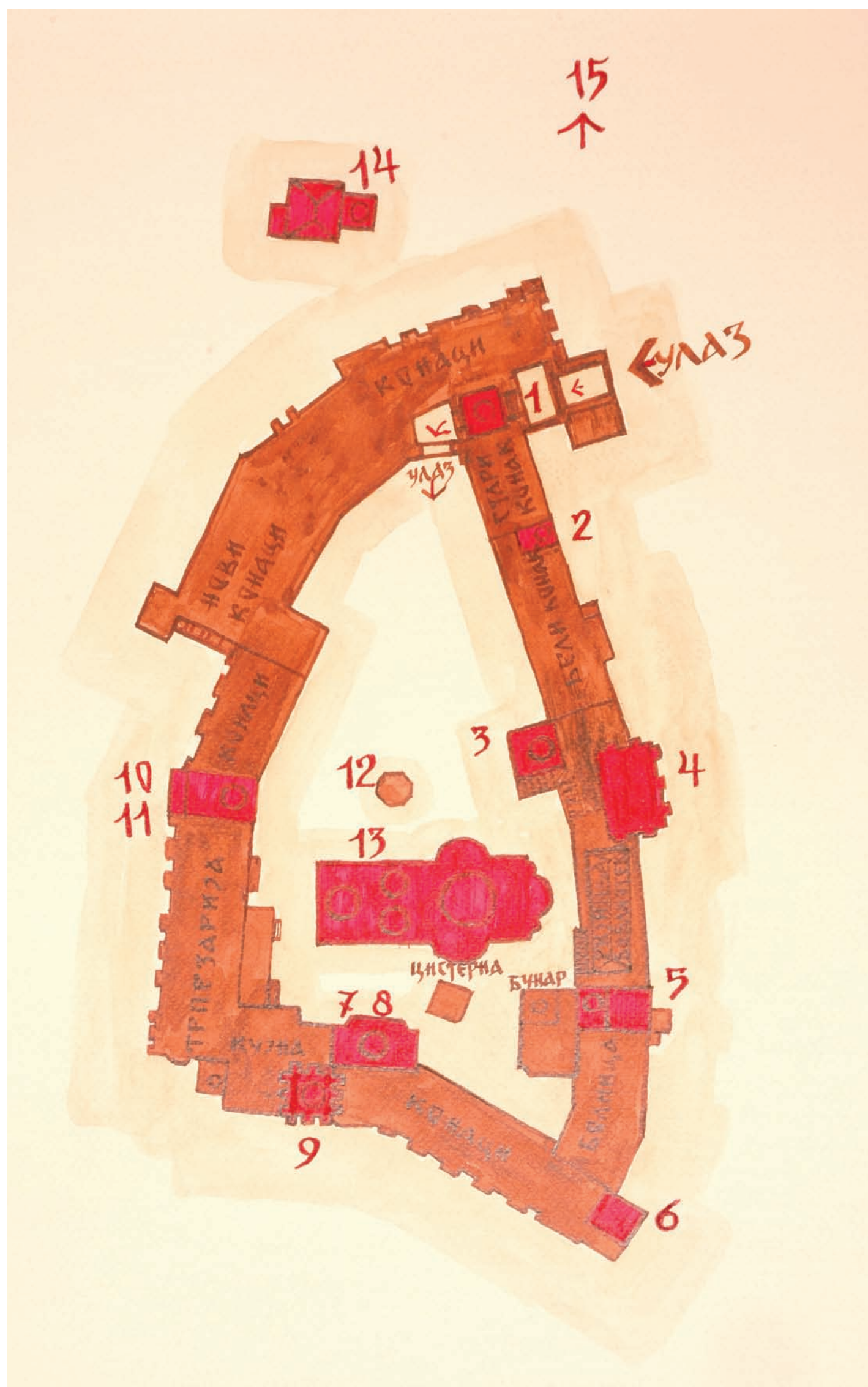
Захваљујући државничкој мудрости великог жупана Стефана Немање, јаким родбинским везама са византијским царским двором његовог средњег сина и наследника на престолу државе, краља Стефана Првовенчаног и великој дипломатској умешности најмлађег Немањиног сина, монаха Саве (Немањића), Хиландар је већ на почетку 13. века стекао углед и ранг који су га уврстили међу водеће светогорске манастире и обезбедили му дуг и стабилан период просперитета. Нагли успон немањићке Србије и њен релативно дуг зенит, иако окружена моћним, политички амбициозним суседима, Угарском, Бугарском и, посебно, Византијом, коју су међудинастичке борбе дуго чиниле најмоћнијом државом региона, са сталним аспирацијама Рима према некадашњој балканској провинцији и Венецијом, за кратко време израслом у најмоћнију трговачку силу тадашње Европе, омогућили су државничка амбициозност, дипломатска вештина и, када је то било потребно, војничка одлучност Немање и његових потомака.

Основа манастирског комплекса са распоредом објеката, црква и параклиса у манастиру и око манастирског комплекса

- 1. Параклис Св. Николе*
- 2. Параклис Четирдесет севастийских мученика*
- 3. Црква Св. Арханђела*
- 4. Параклис Св. Јована Препите*
- 5. Параклис Св. Јована Рилског*
- 6. Параклис Покрова Пресвете Богородице*
- 7. Параклис Рођења Пресвете Богородице*
- 8. Параклис Св. Аписола*
- 9. Параклис Св. Георгија*
- 10. Параклис Св. Саве Српског*
- 11. Параклис Св. Димитрија*
- 12. Богојављенска крстоница*
- 13. Саборна црква Ваведања Пресвете Богородице*
- 14. Параклис Св. Трифуна (башиенска црква)*
- 15. Црква Благовештења (гробљанска црква)*

слика 9. прилазни пут до улаза у манастирски комплекс

Пролазећи кроз мир Савиног поља ка манастиру, у зеленилу бујне вегетације којим је окружен читав манастирски комплекс већ скоро хиљаду година, са повременом птичјом музиком и свечаном тишином на коју се путник-намерник, долазећи из спољашњег, бучног света, тешко привикава, камен којим ступа нога и зид са леве стране који поглед усмерава ка шареној фасади манастира, приморавају нас да последњих неколико корака до уласка у најсветију тајну српске душе успоримо и последњи пут се запитамо да ли знамо где смо дошли и куда ступамо?

После проласка кроз двери нашег трајања, схватиће свако због чега је човек тако сићушан, а Хиландар тако велики и вечан, као небо изнад нас.

После само неколико корака застаћемо, прекрстити се, помолити у себи и запитати се где смо то до сада били...

слика 18. пирг Св. Саве Српског са параклисом
Св. Јована Претече

*источна страна манастирског бедема
од 1198. до 1682. године*

Ова кула је најстарији објект у оквиру манастирског комплекса. Пирг, са параклисом на врху, висок је више од тридесет метара, основе дванаест са осам метара и доминира панорамом манастира. Данас је то масивна четвороспратна грађевина, са параклисом на последњем спрату, посвећен Св. Јовану Претечи.

Доњи део пирга, за који се претпоставља да потиче још из времена оснивања манастира 1198. године, грађен је од масивног камена, а новији, горњи делови са параклисом на врху, од камена комбинованог са опеком, по византијском обичају, поготову око прозорских венаца и потичу из периода прве велике обнове манастира 1303. године и времена обнове параклиса 1682. године.

Хронике кажу да се манастирско братство, предвођено тадашњим игуманом манастира, потоњим српским архиепископом Данилом I, са врха пирга одбранило од напада каталонских гусара, који су у том делу византијског царства, за чији рачун су се често борили, били стална опасност за Свету Гору.

слика 41. лоза Св. Симеона Мироточивог

*јужна фасада наоса саборне цркве
манастирска ѿорѿа
крај 12. века*

Уз јужни зид саборне хиландарске цркве, у наосу, на мермерном поду и са каменом под главом уместо јастука, усрдно предан молитви, овоземаљски живот завршио је родоначелник најмоћније српске државе у њеној историји и родоначелник светородне династије Немањића, скромни монах Симеон. После четрдесет дана из зида поред кога је лежао, потекло је свето миро, због чега је, после канонизације, назван Св. Симеон Мироточиви.

Недуго после тога, из зида је самоникла винова лоза, која представља једно од хиландарских чуда и која има исцелитељску моћ. Светогорци кажу да ће жена која није могла да роди, убрзо затруднети, када поједе грозђе са свете лозе. Данас се лоза пење уз носећу платформу, смештену између јужног зида цркве и северног зида цистерне за воду, која се налази непосредно уз цркву.

